

Sfântul Iustin Popovici

Dogmatica Bisericii Ortodoxe

volumul al II-lea

Traducere din limba sârbă de

DIAC. ZARKO MARKOVSKI

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2020

Cuprins

Partea a treia

Dumnezeu Mântuitorul

Hristologia	9
1. Taina Întrupării lui Dumnezeu	15
2. Despre Persoana Domnului Iisus Hristos	39
a) Iisus Hristos – Dumnezeu Adevărat	42
b) Iisus Hristos – Om adevărat	88
c) Iisus Hristos – adevărat Dumnezeu-Om	122
3. Chipul unirii ipostatice a celor două firi în Domnul Iisus Hristos	145
4. Consecințele unirii ipostatice a celor două firi în Domnul Iisus Hristos	247
5. Eresuri hristologice	311
6. Despre Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Pururea Fecioara Maria, Maica Domnului	325
7. Scurtă retrospectivă și critică a învățaturii romano-catolice despre „imaculata concepție” a Sfintei Fecioare Maria	359

DOGMATICA BISERICII ORTODOXE

Partea a treia

DUMNEZEU MÂNTUITORUL

Hristologia

Răul, precum o realitate demonică introdusă în lumea materială prin diferitele fapte omenești, repede a crescut, s-a înmulțit și s-a domesticit în această lume. El așa de bine s-a înrudit cu materia, așa de artistic s-a înrudit și s-a amestecat cu ea, încât omului, ca simplu om, îi este imposibil să îl distingă. Iar răul așa de intim s-a unit cu sufletul omenesc și într-un mod atât de tainic s-a asemănat cu el, încât în omul însuși, ca ființă spiritual-materială, este imposibil să fie despărțite, deplin împărțite și osebite cele bune de cele rele¹. În lumea materială, răul a crescut în proporții grandioase, s-a îmbrăcat în forme materiale de neînchipuit, a atins o astfel de realitate materială magică, care nu există nici în lumea demonică, întrucât realitatea materială a răutății este posibilă numai în lumea omenescă, și numai omul este ființă duhovnicesc-materială în toate celei trei lumi. În lumea omenescă, răul, prin feluritele păcate, a atins asemenea proporții fantastice, care nici nu pot fi închipuite în lumea răutății pure, iadul. Îndrăgostit de rău, omul a devenit artistic de diabolic; așadar, în lumea omenescă, răul a ajuns să fie o artă în sine. În născocirea patimilor păcătoase și în dezmiardarea în răutate, omul se poate

¹ Cf. Sfântul Macarie cel Mare, *Omilii* VI, 3, PG 34, col. 520 BD; *Omilii* II, 3, col. 464 D.

întrece cu duhurile supreme ale răutății. Stârnită de răutate până la o incredibilă îndrăgostire pătimasă de păcat, firea omenească așa s-a amețit de păcat, încât socotea răul drept fenomen natural al vieții sale.

Împotriva răului, care în neamul omenesc și-a atins cele mai incredibile proporții, a lucrat Pronia dumnezeiască, făptuind bunătatea dumnezeiască în lumea umană. Împotriva răutății satanice, Pronia dumnezeiască a așezat bunătatea dumnezeiască. Împotriva urii a așezat iubirea, împotriva morții nemurirea, ca, într-un final, împotriva diavolului însuși să-L așeze pe Dumnezeu în chipul Dumnezeu-Omului Hristos. Împotriva lucrării infinite a omului în răutate și în păcat este așezată lucrarea infinită a lui Dumnezeu în bunătate și în neprihănire. Împotriva diavolului S-a așezat Dumnezeu. Atunci când iubirea omenească de păcat așa l-a unit pe diavolul cu omul, încât exista pericolul ca din unirea lor să se creeze un diavol-om, în lume a venit Dumnezeu-Omul, ca să-l mântuiască pe om de păcat, de rău și de diavol. Rana care acoperea omenirea a fost prea mare, zice Sfântul Chiril al Ierusalimului, din cap până-n picioare în om nu exista nimic întreg. Rănilile omenirii nu puteau fi vindecate de medicina omenească. Oamenii nu puteau să îndrepte răul; pentru aceasta era nevoie de Dumnezeu².

Pronia dumnezeiască, însoțind neamul omenesc pe toate cărările rătăcirii ale răului și păcatului, împotriva tuturor răutăților ridică bunătatea dumnezeiască, pentru ca, într-un final, împotriva întregii răutății diabolice din lume să ridice întreaga bunătate dumnezeiască în chipul Dumnezeu-Omului Hristos. Pronia dumnezeiască și-a găsit plinătatea desăvârșită și expresia ei deplină în venirea pe pământ a Mântuitorului lumii, a Domnului nostru Iisus Hristos. Întruparea Fiului lui Dumnezeu cel Unul-Născut reprezintă capodopera Proniei

² Cf. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catech.* XII, 7, PG 33, col. 733 AB.

dumnezeiești celei iubitoare de oameni în activitatea Sa referitoare la lume și om. Prin Întruparea Dumnezeu-Logosului, spune Sfântul Atanasie cel Mare, este descoperită „Pronia dumnezeiască despre toate fapăturile (ἡ τῶν πάντων ἐγνώσθη πρόνοια). Este descoperit și faptul că îndrumătorul și făcătorul proniei este Însuși Logosul lui Dumnezeu”³. „Întruparea Logosului este cea mai importantă lucrare a Proniei divine pentru noi (κεφάλαιον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας).”⁴ „În purtarea Sa de grijă față de lume, Dumnezeu a folosit nenumărate mijloace, până când, în plinătate, a descoperit purtarea Sa de grijă cea de oameni iubitoare în marea și negrăita taină a Întrupării Logosului.”⁵ „Întruparea Logosului este țelul (τέλος), scopul principal al purtării de grijă divine față de lume (τοῦτο, κυρίως ἐστὶ τὸ τῆς προνοίας καὶ τῶν προνοουμένων, πέρας).”⁶ Dacă, pe de o parte, diavolul lucrează cu totul la întinarea omului și a lumii cu păcat și moarte, de cealaltă parte, Dumnezeu lucrează la mântuirea omului și a lumii de păcat și de moarte, la sfințirea și înnemurirea tuturor oamenilor.

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de lume trebuia să se manifeste în dăruirea către aceasta a unui Mântuitor, deoarece mântuirea lumii de păcat și de moarte este consecința firească și logică a Proniei divine celei iubitoare de oameni față de lume și om. În mântuirea omului și a lumii de păcat, de rău, de moarte și de diavol, purtarea de grijă față de lume își atinge vârful printr-o dumnezeiesc desăvârșită iubire de oameni. Întrucât, în lumea materială, răul a crescut și a sporit prin om într-o măsură de neînchipuit, pustiind neamul omenesc prin moarte, și amenința să distrugă această lume în haosul stihțiilor

³ Sfântul Atanasie cel Mare, *De incarnat. Verbi Dei* 54, PG 25, col. 192 B.

⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *In Galat.* II, 8, PG 61, col. 648.

⁵ Sfântul Chiril al Alexandriei, *De incarnat. Domini* 8, PG 75, col. 1425 CD.

⁶ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones ad Thalassium, quaest.* 60, PG 90, col. 621 A.

Partea a treia Dumnezeu Mântuitorul

răutății celei luptătoare împotriva lui Dumnezeu, de aceea În-suși Dumnezeu S-a arătat ca Mântuitor al lumii de rău și de moarte.

Așa cum crearea lumii și purtarea de grijă față de ea sunt lucrarea comună a tuturor Persoanelor Preasfintei Treimi, așa și mântuirea lumii este lucrarea Lor comună⁷. Fericitul Teodoret zice: „Precum primul om n-a fost creat doar de Tatăl, ci și de Fiul și de Duhul Sfânt, așa și în facerea mai nouă, adică la mântuire, participă și Tatăl, și Fiul, și Duhul Sfânt”⁸. Mântuirea, sfințirea se săvârșesc de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt⁹. „Tatăl, prin Fiul și în Duhul Sfânt, pe toate le desăvârșește și le înnoiește (τέλειοι καὶ ἀνακαινίξει).”¹⁰ „Îndumnezeind (θεοποιῶν) și desăvârșind oamenii prin Duhul Sfânt, Fiul îi aduce la Tatăl, întrucât la mântuire participă întreaga Sfântă Treime.”¹¹ În cei care se mântuiesc, Dumnezeu este prezent prin Fiul în Duhul Sfânt¹². Puterea sfințitoare, luminătoare, mântuitoare a Sfintei Treimi este una: Tatăl Îl trimite pe Fiul, Fiul pe Duhul. Fiul vine în numele Tatălui, iar Duhul în numele Fiului. Fiul Îl preaslăvește pe Tatăl, iar Duhul pe Fiul¹³. Tatăl ne dă viață, lumină, înfiere și mântuire prin Fiul în Duhul Sfânt¹⁴.

Tot ceea ce se referă la purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru noi și pentru mântuire, – spune Sfântul Grigorie de Nyssa – se descoperă prin Sfânta Treime (διὰ τῶν Τριῶν μὲν γίνεται). Tatăl nu lucrează nimic fără Fiul și, din nou, Fiul nu face nimic fără Duhul. Orice lucrare a Dumnezeirii, care se revarsă

⁷ Cf. Iuda 25; I Tim. 1, 1; 2, 3-4; Tit 3, 4-6.

⁸ Fericitul Teodoret al Cirului, *Haeretic. fabular. compendium* V, c. 3, PG 83, col. 457 CD.

⁹ Cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 20, PG 26, col. 577 C.

¹⁰ Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 9, col. 553 B.

¹¹ Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 25, col. 589 B.

¹² Cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 12, col. 561 B.

¹³ Cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 20, col. 580 AB.

¹⁴ Cf. Sfântul Atanasie cel Mare, *Ad. Serap.* I, 18, coll. 573 B, 576 C.

1. Taina Întrupării lui Dumnezeu

peste făptură purcede din Tatăl, se întinde prin Fiul și se săvârșește prin Duhul (ἐκ Πατρὸς ἀφορμάται καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ προέεισι, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τελειοῦται). Mântuirea este una, iar nu treimică, chiar dacă este săvârșită de Sfânta Treime, pentru că ea nu se despică în trei părți după numărul Sfințelor Persoane. Mântuitorul tuturor este Dumnezeuul a toate, chiar dacă mântuirea este săvârșită de Fiul prin harul Duhului. În Sfânta Scriptură nu se pomenesc trei mântuitori, ci Unul, chiar dacă se recunoaște și se mărturisește că mântuirea este lucrare a Sfintei Treimi.¹⁵

„Dumnezeirea și slava Sfintei Treimi sunt așa de unite și nedespărțite”, scrie Sfântul Ioan Casian, „întrucât noi nu ne putem închipui nimic într-o Persoană Treimică care s-ar fi putut despărți din plinătatea Dumnezeirii. Așadar, și puterea Treimii totdeauna a fost prezentă în faptele Mântuitorului (*in operibus Salvatoris semper virtus fuerit Trinitatis*)”¹⁶.

Chiar dacă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, Mântuitorul este numit Dumnezeu generic, adică Sfânta Treime¹⁷, totuși într-un sens specific și restrâns, Mântuitorul este numit Domnul nostru Iisus Hristos, fiindcă El prin Întruparea, Viața, Pătimirea, Învierea și Înălțarea Sa a săvârșit lucrarea răscumărării și mântuirii neamului omenesc¹⁸.

¹⁵ Sfântul Grigorie de Nyssa, *Quod non sint tres dei*, PG 45, coll. 125 BC, 128 AD, 129 B.

¹⁶ Sfântul Ioan Casian, *De incarnat. Christi contra Nestor*. VII, c. 17, PG 50, col. 238 A.

¹⁷ În cărțile de cult ale Bisericii se accentuează în multe feluri ideea că mântuirea este lucrarea comună a Sfintei Treimi, mai ales în slujba Cincizecimii. Vom aminti doar de o stihiră, care este parte și din Sfânta Liturghie: „Am văzut Lumina cea adevărată [...], nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi”.

¹⁸ Cf. I In 4, 14; Tit 1, 4; 2, 13; 3, 6.

Capitolul I

Taina Întrupării lui Dumnezeu

Dacă vreo realitate în această lume enigmatică a timpului și spațiului merită să fie numită taină, atunci aceasta este Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, Persoana Dumnezeului Întrupat. Observată din orice perspectivă, abordată din orice punct de vedere, această Persoană este fapt istoric, care în același timp este și irezistibil de real, și irezistibil de tainic. Aici, realitatea absolută se întrece cu tăinicia cea absolută. De aceea este de înțeles cuvântul celui mai clarvăzător cunoscător al lui Hristos, Sfântul Apostol Pavel, cuvânt pe care el, afundat în taina negrăită a Persoanei lui Hristos, îl împărtășește cu mirare infinită și cinstire sfințită: „Și, cu adevărat, mare este taina dreptei credințe: Dumnezeu S-a arătat în trup (μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί)“¹⁹. „Ce altceva este *marea taină a dreptei credințe*“, spune Sfântul Chiril al Alexandriei, „dacă nu Însuși Logosul lui Dumnezeu-Tatăl, Care ni S-a arătat nouă în trup, adică Hristos“²⁰. Măreția acestei taine constă în faptul că Logosul, Care este Dumnezeu, S-a făcut om neîncetând să fie Dumnezeu, ci pentru totdeauna a rămas ceea ce a fost²¹. În acea taină mare sunt însumate toate tainele

¹⁹ I Tim. 3, 16.

²⁰ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scholia de incarnat. Unigen.*, PG 75, col. 1196 BA.

²¹ Cf. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Ad reginas de recta fide*, Orat. II, 33, PG 76, col. 1377 B.

tuturor lumilor. Întreaga taină a lui Dumnezeu și întreaga taină a omului s-au întâlnit și s-au unit în ea și au format cea mai mare taină de sub cer și deasupra lui, pe Dumnezeu-Omul. Taina omului a fost apropiată de taina lui Dumnezeu, și abia în lumina acesteia și în unitatea cu aceasta, taina ființei umane și-a primit sensul său netrecător și valoarea sa veșnică. Amara, prea amara taină a ființei umane pentru prima dată a fost desăvârșit și dumnezeiesc îndulcită în Persoana Dumnezeu-Omului Hristos, îndulcită de o dulceață nouă, metafizică, și de o bucurie dumnezeiască netrecătoare. Abia în Persoana Dumnezeu-Omului Iisus, firea omenească s-a împărtășit de fericirea veșnică și de binecuvântarea nemuritoare, și a fost desăvârșit sfântă, desăvârșit dumnezeiască, desăvârșit neprihănită, desăvârșit bună, desăvârșit înțeleaptă, desăvârșit nemuritoare, desăvârșit asemănătoare cu chipul lui Dumnezeu. „Marea și dumnezeiasca, neînțeleasa și negrăita taină a Întrupării lui Dumnezeu”, spune Sfântul Grigorie Palama, „constă în faptul că firea noastră a devenit *ὁμόθεον*”²². „Pentru noi, Domnul Hristos a devenit bună mireasmă și a descoperit în Sine firea omenească neprihănită (*καταδείξας ἐν αὐτῷ τὸ ἀπλημμελές ἔχουσιν τὴν ἀνθρώπου φύσιν*).”²³

Abia în Dumnezeu-Omul Hristos, firea omenească și-a găsit sensul și scopul său veșnic, și s-a mântuit de relativismul antihristic și de nihilismul umanismului. În El, omul s-a găsit și s-a descoperit, a găsit și a descoperit originalul său dumnezeiesc, care fusese desfigurat și depersonalizat de păcat, rău și de moarte. În Persoana Domnului Iisus, Dumnezeu Întreg a fost dat întregului om, într-un chip tainic dumnezeiesc, ca omul cel desfigurat, micșorat, îngustat de păcat, să se poată îndeplini, mări, să devină nesfârșit prin Dumnezeu; ca omul cel chircit și distrus să poată să se dezvolte cu Dumnezeu într-un

²² Sfântul Grigorie Palama, *Homil. XIV, In Annuntiat., immacul. Domin. nostrae Deipare semper Virginis Mariae*, PG 151, col. 168 A.

²³ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Quod unus sit Christus*, PG 75, col. 1333 A.

om deplin, adevărat, într-un om desăvârșit, la „măsura vârstei deplinătății lui Hristos”²⁴.

Întrupat în om, Dumnezeu Cel infinit a arătat că este nedespărțit unit cu el, că această împreună-existență a firilor dumnezeiască și omenească este ceva foarte firesc și normal, și mai mult, cel mai firesc și cel mai normal, cel mai bun și cel mai potrivit pentru ființa umană. În Dumnezeu-Omul Hristos este arătat în cel mai evident mod că dumnezeirea nu este ceva nefiresc, mecanic, impus pentru om, ci cea mai firească necesitate a firii sale, liberă și nesilită necesitate, întrucât desăvârșit și deplin se potrivește libertății duhului omenesc și aspirației lui spre desăvârșirea divină.

Prin Întruparea Sa, Dumnezeu, în cel mai evident mod, a intrat în însăși matricea vieții umane, a intrat în fluxul sanguin, în inima, în centrul tuturor. Dumnezeu, alungat de păcat din lume, din trup, din suflet, devine Om, și din Om lucrează pentru om, Se sălășluiește în lume²⁵, și din făptură poartă grijă de ea. Întruparea lui Dumnezeu, de fapt, este cel mai mare cutremur în lume, în toate lumile, deoarece prin aceasta s-a înfăptuit minunea minunilor. Dacă, până atunci, facerea lumii din nimic era cea mai mare minune, Întruparea lui Dumnezeu fără îndoială a întrecut-o prin minunăția sa. Dacă, la zidirea lumii, cuvintele lui Dumnezeu s-au îmbrăcat în materie, la Întrupare, Dumnezeu Însuși Se îmbracă în trup, în materie, în substanță. De aceea, Întruparea lui Dumnezeu este cel mai mare eveniment în toate lumile, pentru fiecare persoană, ființă sau făptură.

„Până la Întruparea lui Dumnezeu”, binevestește Sfântul Ioan Gură de Aur, „a existat despicătură, crăpătură, abis între cer și pământ, însă Domnul, prin Întruparea Sa, a unit lumea cerească cu cea pământească (τὰ ἐπουράνια τῶν ἐπιγείων)

²⁴ Ef. 4, 13; Col. 2, 19.

²⁵ Cf. In 1, 14-15.

Partea a treia Dumnezeu Mântuitorul

și a devenit capul lor comun²⁶. „Întrupându-Se, Domnul a unit cerul și pământul (οὐρανὸν καὶ γῆν ἥνωσε δι' ἑαυτοῦ) și a unit pe cele duhovnicești, nevăzute cu cele materialnice, văzute, iar pe natura cea zidită a arătat-o ca una (τοῖς νοητοῖς συνῆψε τὰ αἰσθητά, καὶ μίαν ἔδειξε τὴν κτιστὴν φύσιν).”²⁷ „Unindu-le pe toate cu Sine, Domnul Hristos S-a arătat precum un centru (κέντρον), în jurul căruia gravitează toate ființele și făpturile.”²⁸ Domnul cel Întrupat a unit firea îngerească cu cea omenească. El este temeiul tuturor temeiurilor, fundamentul tuturor fundamentelor²⁹. Prin Întruparea lui Dumnezeu, lumii i se dă un nou centru: un centru dumnezeiesc, în jurul căruia gravitează toate ființele și făpturile, îndeplinind planul lui Dumnezeu pentru lume.

În Întruparea Logosului s-a descoperit taina dumnezeiască care până atunci a fost ascunsă în Dumnezeu³⁰, ascunsă pentru toate ființele: de la înger la om, de la om la vierme³¹. În taina lui Hristos este taina lui Dumnezeu³². Atunci când marele Apostol vorbește despre „taina cea din veci ascunsă neamurilor” (Col. 1, 26), el subînțelege „taina lui Hristos” (τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον). Este evident că această taină constă în unirea ipostatică negrăită și incomprehensibilă dintre dum-

²⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *In Ephes., Homil. 1, 4*, PG 62, col. 15.

²⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Expositio orationis Dominicae*, PG 90, col. 877 B. Cugetul rugător al Bisericii slavoslovește Întruparea lui Dumnezeu în stihirile Bunăvestirii: „cele de jos cu cele de sus le-ai unit”, „нижняя съ вышними совокупаются” (τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάπτεται); „cele pământești au devenit cer”, „земная быша небо” (τὰ ἐπίγεια γέγονεν οὐρανός) (Bunavestire, a Născătoarei de Dumnezeu, la stihurile stihirii).

²⁸ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, c. 1, PG 91, col. 668 AB.

²⁹ Cf. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Isaia 28, 16*, în *Opere*, vol. 6, cartea 1, Sankt Petersburg, 1900, pp. 167-168.

³⁰ Cf. I Cor. 2, 7; Col. 2, 23.

³¹ Cf. Ef. 3, 10-11.

³² Cf. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scholia de incarnat. Unigen.*, PG 75, col. 1393 B.

nezeire și omenitate³³. Citând cuvintele apostolice³⁴, Sfântul Chiril al Alexandriei zice că taina lui Hristos este adevărată înțelepciune dumnezeiască, și întru nimic omenească, înțelepciune dumnezeiască ascunsă în adâncurile negrăite și incomprehensibile. De aceea ea nu poate fi înțeleasă de nici o rațiune, ci înțelegerea ei se dă credinței simple și nevinovate³⁵. Numai Sfântul Duh îl introduce pe om în marea cunoașterii preaveșnice și a înțelepciunii lui Hristos³⁶. În Întruparea lui Dumnezeu este descoperită taina preaveșnică pentru mântuirea lumii³⁷, mântuire care se dobândește prin sfințire și sfințenie³⁸. Prin Întruparea lui Dumnezeu este rânduită economia mântuirii. De fapt, în Întruparea lui Dumnezeu s-a dat și esența, și metoda, și mijlocul mântuirii omului și a lumii de rău, de păcat și de moarte. În ea se găsesc întreg planul de mântuire, toate mijloacele și căile de la om la Dumnezeu, de la făptură la Creator, de la fiul risipitor la Tatăl. În Dumnezeu-Omul este dat idealul dumnezeiesc al persoanei umane, înfăptuit în cel mai adevărat chip. Iar în organismul divino-uman, Biserica, este dăruit idealul divin al societății celei de har dătătoare și sfinte, înfăptuit în cel mai adevărat chip.

Întruparea lui Dumnezeu, pe de o parte, este lucrarea iubirii Sale de oameni nemărginite³⁹, iar pe de altă parte, cererea atotcuprinzătoare a firii umane sfâșiate, pustiite de păcat și de rău. Bătut și risipit de păcat, omul nu s-a putut menține în hotarele omenescului, ci prin împrăștierea sufletului a intrat

³³ Cf. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Quaest. ad Thalass*, quaest. 60, PG 90, col. 620 C.

³⁴ Ef. 3, 10-12.

³⁵ Cf. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Adv. Nest.* III, PG 76, col. 112 AB; cf. IV, col. 169 AB; V, c. 2, col. 220 CD.

³⁶ Cf. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scholia de incarn. Verbi Dei*, PG 75, col. 1413 A; cf. *De incarnat. Domini*, PL 75, col. 1192 AB.

³⁷ Cf. I Pt. 1, 19-20; Fapte 2, 23; 4, 27-28.

³⁸ Cf. Ef. 1, 4; II Tes. 2, 13; II Tim. 1, 9.

³⁹ Cf. In 3, 16.

Partea a treia Dumnezeu Mântuitorul

în cele satanice, diabolice, infernale. El, de bunăvoie, a devenit atelierul păcatului și al răului, [unde se lucrează] „toate meșteșugirile diavolești, toată răutatea iadului”⁴⁰. Natura păcatului constă în faptul că totdeauna, în spatele oricărui păcat, se ascunde diavolul, tatăl și izvorătorul primordial al răului. Sfântul Simeon Noul Teolog recomandă: „Nimeni să nu creadă și spună că la noi nu este diavolul atunci când săvârșim răul. După măsura răului săvârșit de om, el îl are în sine și pe diavolul, mare sau mic, ori legiuni de diavoli”⁴¹. Omul, din cauza virtuozității felurite a răului, nu putea singur să se izbăvească de păcat, de moarte și de diavol, și să restabilească în sine frumusețea sufletului și a vieții cea cu chip dumnezeiesc. După o lege mistică, el Îl dorea pe Dumnezeu, tânjea după El prin fiecare pătimire, nostalgie, disperare, conștient și inconștient, de voie sau fără voie, tânjea după Întruparea lui Dumnezeu. „Viciile ascunse în suflet sunt așa de rele și incurabile, încât este imposibil să fie deșărădăcinate și izgonite doar prin efortul omenesc și virtute, fără primirea puterii Duhului și ajutorul Acestuia.”⁴² Omul nu era foarte conștient de aceste neputințe distructive ale sale, deoarece însăși cunoașterea lui a fost întunecată și semi-posedată de puterile întunericului, ale păcatului și ale răului. Însă Domnul-Iubitorul de oameni, singurul care cunoștea neputința firii umane, milostivindu-Se, S-a întrupat ca pe omul neputincios să-l mântuiască de păcat, de moarte și de diavol: „Milostiv Te-ai întrupat și Singurul în iad Te-ai pogorât pentru făptura omenească, neputincioasă”^{*}.

⁴⁰ Rugăciunea a 4-a din Canonul Sfintei Împărtășaniei.

⁴¹ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze* 22, 4, traducere din limba neogreacă de Episcopul Teofan, Moscova, 1882, p. 188.

⁴² Sfântul Grigorie de Nyssa, *De instituto christiano*, PG 46, col. 293 AB: Οὕτω δὲ ἐστὶ πονηρὰ καὶ δυσίατα τὰ ταῖς ψυχαῖς ἐγκεκοιμένα κακά, ὥστε μὴ δυνατὸν εἶναι διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ ἀρετῆς ἐκτρίψαι καὶ ἀνελεῖν, εἰ μὴ τις τοῦ Πνεύματος δύναμιν σύμμαχον προσλάβῃ.

^{*} Cf. Minei pe Noiembrie (limba sârbă), Canon, Irmos, cântarea a 3-a, 20 noiembrie [n. red.].